

ПРОБЛЕМА ЕКОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті порушено основні проблеми писемної культури мовлення жителів м. Вінниця, зроблено спробу з'ясувати причини мовних девіацій, здійснено детальне опрацювання фактичного матеріалу.

Ключові слова: екологія мови, літературна мова, суржик.

В статье рассмотрены основные проблемы письменной культуры речи жителей г. Винница, выяснено причины языковых девиаций, сделано детальную обработку фактического материала.

Ключевые слова: экология языка, литературный язык, суржик.

The article deals with the main problems of written culture of Vinnitsa residents' language, regards language deviation reasons, includes detailed processing of factual material.

Key words: language ecology, literary language, surzhik.

Постановка проблеми. Сьогодні гостро постає проблема «екології мови», проблема „культурного фонду“, який формується мовою культурологічних видань, радіо і телебачення, бігбордів, вивісок, оголошень тощо.

Термін *екологія* нині „розширив своє первісне значення, увійшовши у сферу багатьох інших наук“ [3]. Тому, на думку О. Сербенської, словосполуча *екологія мови* є цілком мовознавчим терміном.

Досить близьким за значенням до поняття *екологія мови* є більш вживаний вислів *культура мовлення*. Культура поведінки, мовлення і спілкування в житті найчастіше перебувають у єдності. Культура спілкування є складовою частиною культури людини в цілому і безпосереднім організатором структури людських стосунків. Стан моральної та психологічної культури спілкування в суспільстві відчутно впливає на рівень економічного й політичного розвитку держави, духовність її громадян, їх національну свідомість. Культура спілкування формується багатьма поколіннями. Суспільство загалом і кожний

його член зокрема мають прагнути до того, щоб не лише зберегти, а й примножити духовний спадок попередників.

Зважаючи на те, що культура мовлення в нашій державі є одним із вразливих місць, актуальність проблеми екології мови є беззаперечною.

Аналіз останніх досліджень. Питаннями ролі культури мовлення, побутування певних її компонентів, перспективами розвитку займалася ціла когорта лінгвістів, серед яких: Н. Бабич, І. Білодід, І. Голуб, Т. Панько, О. Пономарів, Д. Розенталь, О. Сербенська та інші. Потрібно згадати й прізвища методистів, у працях яких висвітлюються теоретичні засади розуміння поняття «мовленнєва культура», її основні риси та характеристики, прийоми і засоби формування: М. Вашуленко, Т. Ладиженська, В. Капінос, Є. Пасічник, М. Пентиліук, М. Соловейчик тощо.

На жаль, нині немає ґрунтовних досліджень особливостей рівня культури усного та писемного мовлення в межах певних територіальних одиниць (регіонів, міст тощо).

Відтак, актуальність дослідження визначається недостатньою опрацьованістю проблеми культури мовлення, недослідженістю причин низької культурологічної компетенції жителів окремих територіальних громад, зокрема міста Вінниця. Тому, у своєму доробку ми робимо спробу дослідити мову вулиці, а саме оголошень, якими так рясніють наші міста.

Метою статті є висвітлення основних проблем писемної культури мовлення жителів м. Вінниця, з'ясування причин мовних девіацій та детальне опрацювання фактичного матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Культура мовлення передбачає рівень володіння нормами усної і писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування. Рівень культури мовлення залежить від рівня володіння нормами мови. Тому унормованість є однією з визначальних рис, притаманних українській літературній мові.

Літературна мова є обробленою, унормованою формою національної мови, як у писемному так і в усному різновидах, що обслуговує культурне життя народу та всі сфери його суспільної діяльності: державні та громадські установи, пресу, художню літературу, науку, театр, освіту й побут людей. Основною проблемою засмічення української літературної мови є активне

побутування суржиків в активному словникові українців.

Як свідчить етимологія слова (за Б. Грінченком), *суржик* – (від стар. сурожь) – „суміш різних зерен з житом“, а також „людина змішаної раси“: «се суржик – батько був циган, а мати – дівка з нашого села». За умов бездержавності, коли вищі верстви українського суспільства були майже виключно російсько- (на Галичині польсько-) мовними, коли українська мова була обмежена лише селянським побутом, а вся інша фахова термінологія (церковна, правнича, лікарська, трохи згодом – фабрична тощо) існувала виключно в чужомовних варіантах, українець, вийшовши поза своє обійстя, поперше, мусив прилаштуватися до “панської” мови (типова диглосія); подруге, через свою неписьменність неминуче мішав елементи обох мов, рідної і “панської”. Як наслідок, слово “суржик” набуло третього, основного для нас сьогодні значення: “елементи двох або кількох мов, об’єднані штучно, без додержання норм літературної мови, нечиста мова” [5].

На жаль, нині суржи́ком розмовляє більшість. Тепер ця форма відхилень (девіацій) паразитує в усіх сферах суспільного життя: у транспорті, армії, лікарні, на ринку, на пошті, а також у школах та інших навчальних закладах, де, здавалося б, це явище має викорінюватися щонайперше.

Вважаємо, що наше сьогодні є таким, коли варто бити на сполох, адже відбувається дискримінація української мови, її засмічення. Звичайно, мову має кожна людина і тому несе відповідальність за її збереження. Однак варто пам’ятати, що здатність до «говоріння» має не лише *homo sapiens*, а все, що нас оточує. Жива мова промовляє до нас звідусіль. Зокрема, свою мову мають міста, села, вулиці.

Найчастіше помилки вкрадаються чомусь саме у назві магазинів, кав’ярень тощо. Адже саме ці заклади громадяни Вінниччини найчастіше відвідують. Звідси, власники таких організацій першою чергою мають подбати про грамотний напис на вивісці, адже це є запорукою високого рівня обслуговування і престижу. Подаємо низку назв, у яких власники припустилися помилок:

Магазин „Білий лебідь“ – магазин „Білий лебідь“; Зупинка тролейбуса „Центральний ринок“ – Тролейбусна зупинка „Центральний ринок“; Кури-гріль – Кури-гріль; Жіночий клуб „Жемчужина“ – Жіночий клуб „Перлина“.

Одним із прикладів опрацьованого під час розвідки фактичного матеріалу

є оголошення. Зокрема, подаємо одне з них:

*Продам усадьбу з 4-х кімнатним цегляним будинком, жилою ділянкою, літньою кухнею, 2 подвалами та сараєм. 18 соток землі. Усадьба знаходиться у районі старого городу м. Вінниці. Видно центр міста та річку Южний Буг. 15 хвилин ходьби до центру міста та 10 до річки. Газ, вода, електрика – централізовано. Планується централізована каналізація. Фруктові дерева, горіх. Будинки потребують ремонт. Потенціальне місце для бізнесу. Дзвоніть по телефону 093-***-**-** 170 000\$. Торг.*

Звісно, мешканець м. Вінниця мав на меті продати будинок і зовсім не переймався тим, як донести цю інформацію до широкого загалу. Найприкрішим у цій ситуації є те, що перехід з однієї мови на іншу є не лише порушенням мовних норм, а й своєрідним методом самознищення.

Думка про те, що чистота мови пов'язана із здоров'ям людини не є новою. Наприклад, згідно з даними Вашингтонського університету, люди, які вдаються до бруднослів'я або ж ті, що від нього потерпають, зазвичай частіше за інших схильні до застудних захворювань [2].

Понад те, стан мови позначається навіть на тривалості життя людини. Зокрема, загальновідомо, що найбільш засміченою є українська мова на сході України. На цій території люди постійно переходять з однієї мови на іншу. Прикро, однак, згідно із статистичними даними, тривалість життя тут справді менша – на п'ять років. Звичайно ж, значний вплив на тривалість життя чинять засміченість довкілля, його низький рівень, однак однією з основних причин є звуковий хаос. Вважається, що розбалансованість мови призводить до психологічного та фізичного дисбалансу, які погіршують загальний стан особи [3]. І навпаки, сила рідного чистого слова, яка криється у багатому духовному світі наших предків здатна зцілювати людину.

Звісно, побутування суржику в українській мові в жодному разі не має виправдань. Єдине, на нашу думку, що дає хоча б децицію надії на поліпшення ситуації, яка склалася, очищення мови від словесної кіптяви і бруду, є тенденція, яку нам вдалося помітити під час роботи над поданим доробком. Зокрема, досі суржик був лише перехідним етапом на шляху від української мови до російської (тут належить пригадати хоча б виступи парламентарів перших років незалежності України). Нині ж він (суржик) дедалі частіше стає перехідною інстанцією у зворотному напрямкові. Цьому сприяють ті ж самі

вивіски, про які попередньо йшлося, адже, коли у власників крамничок, кав'ярень, тощо бізнес йтиме пристойно, то за два-три роки вони матимуть вже значно респектабельніші написи на доброму матеріалі й доброю мовою.

Що ж до мови оголошень, то тут належить пам'ятати народну мудрість: чисто не там, де прибирають, а там, де не сміять. Звісно, чистота вулиць міста насамперед залежить від містян, а не лише роботи комунальних служб. Так само кожен свідомий українець має подбати про «чистоту» тієї інформації, яку прагне донести до широкого загалу.

Тут потрібно не зволікати і не очікувати, що державні установи зроблять перший крок, а самому наважитись. Можливо, розмістити на велелюдній площі бігборд із заголовком: «Розмісти своє неграмотне оголошення просто тут. Усім однаково, якою мовою ти його написав, аби людина ти була гарна, чи не так?». Маємо надію, що такий підхід від супротивного матиме ліпші результати, ніж численні, впродовж багатьох років становлення української державності, заклики до спілкування чистою українською мовою, які зазвичай чомусь не є об'єднавчою силою, а навпаки, розколюють суспільство на протилежні табори. Останнє руйнує що саму особистість, то й державу загалом.

Позитивною в українському суспільстві є нині тенденція, яка панує з-поміж молоді, як-то, читання віршів українських класиків у громадському транспорті. Ймовірно, що написання грамотних оголошень тими самими юнаками і юнками просто серед широкого загалу пробудить залишки сумління у поважних громадян і змусить їх пригадати, що правила пристойності вимагають не лише дотримання норм несловесного етикету, а й грамотного вербального викладу думок.

З усього випливає, що на шляху до творення демократичного суспільства нам, українцям, які з діда-прадіда працювали біля землі і з неї черпали глибину красномовства, необхідно активізувати самобутні ресурси української мови, збагачувати її словниковий запас та боротися із суржиком. А також бути свідомим того, що ствердний результат не забариться лише тоді, коли мобілізується кожен містянин (зокрема, м. Вінниця) і зробить свій внесок у збереження екології мови.

Література:

1. Жовтобрюх М.А. Мова української періодичної преси / М.А. Жовтобрюх. – К.: Вища школа, 1970. – 380 с.
2. Мацько Л.І. Українська мова / Л.І. Мацько, Л.О. Казомцева, П.П. Кононенко,

М.О. Сидоренко. – К.: Едельвейс, 1995. – 156 с.

3. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. – Львів: В-во “СПОЛОМ”, 2001. – 168 с.

4. Сербенська О. А. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем : 140 запитань і відповідей / Сербенська О. А., Волощак М. Й. – К.: Вид. центр „Просвіта”, 2001. – 204 с.

5. Сучасна українська літературна мова: підручник / [Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін.; за ред. А. П. Грищенка]. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Наука, 1997. – 493 с.

6. Сучасна українська мова: підручник / [Пономарів О. Д., Різун В. В., Шевченко Л. Ю. та ін.; за ред. О. Д. Пономарева]. – К.: Логос, 1997. – 400 с.

7. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення / С.В. Шевчук. – К.: Либідь, 2002. – 480 с.

8. Щербакова О.А. Проблема формування національної еліти України крізь призму преси 90-х років / О.А. Щербакова. – К.: Думка, 1999. – 114 с.

УДК 378:621.007.2

Миколюк О.П.,

викладач кафедри української
та іноземних мов, ВНАУ

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТОРСЬКО-ПРОЕКТНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-МЕХАНІКІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядаються виробничі функції та типові задачі діяльності майбутніх механіків сільського господарства. Досліджується необхідність володіння іншомовною компетентністю інженерів-конструкторів аграрного профілю у їхній професійній діяльності та формування конструкторсько-проектної термінології під час вивчення іноземної мови.

Ключові слова: *інженери-конструктори аграрного профілю, глобалізація суспільства, іншомовна компетентність, міжнародне партнерство, міжнародна співпраця, професійна діяльність інженера-конструктора.*

В статье рассматриваются производственные функции и типичные задачи деятельности будущих механиков сельского хозяйства. Исследуется необходимость владения иноязычной компетентностью инженеров-конструкторов аграрного профиля в их профессиональной деятельности и формирование конструкторско-проектной терминологии при изучении иностранного языка.

Ключевые слова: *инженеры-конструкторы аграрного профиля, глобализация общества, иноязычная компетентность, международное партнерство, международное*